

Balkan Antantı

Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren antlaşmalar, Balkanlarda süregelen toprak anlaşmazlıklarının çoğunu sona erdirmekle birlikte, kalıcı barışı tesis etmeye yönelik bir çözümü beraberinde getirememiştir. Yapılan antlaşmalarda galiplerin çıkarlarına ve mağlupların cezalandırılmalarına dayalı bir yaklaşım tarzının benimsenmesi ve bölgede farklı etnik grupların iç içe yaşamalarının gerçekçi bir sınır tespitine imkân vermemesi, sorunların sürmesine neden olmuştur. Nitekim, I. Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan, Avusturya ve Macaristan'ın, yaptıkları barış antlaşmalarında büyük toprak kayıplarına uğramaları ve bu kayıplar neticesinde bir ekonomik kriz içine sürüklenmeleri, bu ülkelerin etkin bir biçimde revizyonist politikalar uygulamasına neden olmuştur. Takip edilen bu politikalar, bölgede bazı birlik çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu birlik çalışmalarının ilk adımı, Fransa'nın, 1920 ve 1921 yılları arasında Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya ile yaptığı ikili antlaşmalarla oluşturduğu "Küçük Antant" olmuştur. Küçük Antant üyeleri, toprak aldıkları üyelere karşı güvenlik şemsiyesi oluşturmayı ve statükoyu korumayı amaçlamışlardır. Bu birlik çalışmalarından biri de, 1920'lerin başında ortaya atılan Balkanlarda birlik kurma fikridir. Bu fikir, 1926 yılından sonra Türkiye tarafından sesli bir biçimde dile getirilmeye başlanmıştır. Nitekim Türkiye, 1926 yılında, tüm Balkan Devletleri arasında sınırların karşılıklı olarak güvence altına alınması hususunda birtakım girişimlerde bulunsa da, bunlar olumlu bir şekilde sonuçlanmamıştır. Bu dönemde, Arnavutluk ve Bulgaristan'ın mevcut statükoyu değiştirmekten yana olmaları, buna karşılık; Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın statüko taraftarı bulunmaları ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin genelde olumlu olmaması Balkanlarda iş birliğini mümkün kılamayan başlıca sebepler olmuştur. 1930'lu yıllara gelindiğinde Küçük Antant üyeleri, her ne kadar güvenlik şemsiyesi oluşturmayı amaçlasalar da, kendilerini güvende hissedememişlerdir. Yugoslavya, İtalya'dan; Romanya, Rusya'dan ve Çekoslovakya da Almanya'dan tehdit algılamışlardır. 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte Almanya, Balkan ülkeleri üzerinde kısa sürede ekonomik açıdan nüfuz sahibi olmuştur. Arnavutluk ise, Mussolini idaresindeki İtalya'nın uydusu hâline gelmiştir. Bununla birlikte, İtalya'nın İzmir, Antalya ve Doğu Akdeniz kıyıları üzerinde hak iddia etmesi, Akdeniz için "Bizim Deniz" ifadesini kullanması ve On İki Adalar'ın İtalya'nın elinde bulunması Türkiye'yi de rahatsız etmiştir. Bölgede yaşanan bu gelişmeler, Balkan ülkelerini birbirine daha çok yaklaştırmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra 1930'da "Ahali Mübadelesi" ile ilgili anlaşmadan sonra Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin de düzelmeye

başlaması, Balkan Devletlerini birbirlerine yaklaştıran bir etkiye yol açmıştır. Türkiye, bundan sonra Balkan Antantı'na varan görüşmelerde son derece aktif bir tutum takınmıştır. Dünya Barış Kongresi Derneği'nin 1929 Ekim'inde Atina'da yaptığı toplantıda Yunanistan, Balkan Antantı kurulması fikrini açıkça ortaya atmış ve Türkiye dâhil bütün Balkanlı katılımcılar bu fikri kabul etmişlerdir. 5 Ekim 1930'da Atina'da Yunanistan, Türkiye, Yugoslavya ve Arnavutluk'un katılımıyla gerçekleştirilen ilk Balkan Konferansı'nda Balkan ülkeleri arasında siyasal, ekonomik, teknik ve kültürel iş birliği tesisi konusunda görüşmeler yapılmış ve böylece Balkan birliğine yönelik ilk önemli adım atılmıştır. Burada ülkelerin odaklandığı temel konu, "1929 Dünya Ekonomik Bunalımı"nın bölgeye yönelik olumsuz etkileri ve bunların muhtemel çözüm yolları olmuştur. 1931'de Ankara'da toplanan İkinci Balkan Konferansı'nda ise birlik fikrinin, ekonomi dışında diğer alanlarda da tesisi konusunda görüş alışverişinde bulunulmuştur. 1932'de yapılan Üçüncü Balkan Konferansı sırasında ise Türkiye, Yunanistan ile "Dostluk ve Samimi Anlaşma Paktı" imzalayarak, Balkanlardaki statükonun değişmesi gerektiğini ifade eden ve İtalya ile birlikte hareket eden Bulgaristan'a karşı sınır güvenliği tesis etmeye çalışmıştır. On yıl için imzalanan bu pakt ile Türkiye ve Yunanistan, sınırlarını karşılıklı olarak garanti altına almışlardır. Mevcut statükoyu ortadan kaldırmak isteyen Bulgaristan'a karşı kurulan bu pakt, Balkan Antantı'nın esasını oluşturmuştur. Yunanistan ile imzalanan bu pakttan sonra Türkiye, 17 Ekim 1933'te Romanya ile 27 Kasım 1933'te de Yugoslavya ile Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşmalarla birlikte 9 Şubat 1934'te Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya, Atina'da 3 madde ve bir ekli protokolden oluşan Balkan Antantı'nı imzalamışlardır. Bu antanta İtalya hariç Avrupa Devletleri destek vermişlerdir. Balkan Antantı'nın maddeleri şunlardır;

- Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya, kendi Balkan sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına alacaklardır.
- Taraf ülkeler çıkarları aleyhinde ortaya çıkacak gelişmeleri aralarında müzakere edecekler, hiçbir taraf ülke, pakta taraf olmayan herhangi bir Balkan ülkesine karşı, önceden haber vermeksizin bir siyasal eylemde bulunmayacaktır.
- Antlaşma, taraf ülkelerin tamamı imzalar imzalamaz yürürlüğe girecek ve en kısa sürede onaylanacaktır. Antant, her Balkan ülkesine açık olacak ve katılım, imzacı devletlerin onayı ile mümkün olacaktır.

Ekli protokolde ise, Antant'ın saldırı değil daha çok savunma amaçlı olduğu, taraf ülkelerin güvenliğini amaç edindiği ve en az beş yıllık bir süre için geçerli olduğu vurgulanmıştır. Antlaşmaya imza koyan devletler, bölgede statükoyu değiştirmek isteyen devletlere karşı sınırları korumayı amaçlamışlardır. Taraf ülkeler Antant'a imza koyarak Ege Denizi'ne çıkmak için girişimlerde bulunmaya çalışan Bulgaristan'dan rahatsız olduklarını göstermişlerdir. Türkiye ise, bunu imzalayarak hem bölge barışı ve güvenliğinin sağlanmasını hem de yayılcı emelleri olan İtalya'ya karşı kendini korumak istemiştir. Balkan Antantı'nın en zayıf yönü ise, üye ülkeleri koruyacak bir mekanizmayı öngörmemesidir. Balkan Antantı zayıf bir teşkilat olmasına rağmen taraf ülkeler siyasi alanda birtakım başarılar da ortaya koyabilmiştir. Örneğin, 1935'te İtalya'nın Habeşistan'a saldırması üzerine Milletler Cemiyeti kararı uyarınca birlikte, yaptırım önlemlerine katılmışlar; 1936'da Montrö Boğazlar Konferansı'nda Lozan'da tespit edilen Boğazlar rejiminin değiştirilmesine yönelik Türkiye'nin görüşünü desteklemişlerdir. Balkan Antantı'na üye ülkelerin eş güdüm altında hareket etme kabiliyeti 1936 yılından itibaren giderek zayıflamaya başlamıştır. Bunun en önemli sebebi de Avrupa'daki gelişmelerdir. Almanya ve İtalya'nın Balkanlar'da giderek daha etkin olması neticesinde Romanya, yönünü bu ülkelere dönmeye başlamış ve Antant'a olan ilgisi de zayıflamıştır. Buna ilave olarak Yugoslavya ve Bulgaristan'ın 1937'de İtalya ile birer dostluk antlaşması imzalaması, Balkan Antantı'nın temellerini sarsmıştır. Yaşanan bu gelişmelerden

sonra 7 Nisan 1939'da İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesi, 1 Eylül 1939'da II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Ekim 1940 sonlarında İtalya'nın Yugoslavya ve Yunanistan'a saldırması ile Balkan Antantı işlevini yitirmiştir. Nihayetinde 18 Nisan 1941'de ise, Balkan Antantı resmen ortadan kalkmıştır.

Osman Metin ÖZTÜRK

KAYNAKÇA

AKŞİN, Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

ARAS, Tevfik Rüştü, **Görüşlerim**, İstanbul 1945.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Türkiye İş Bankası Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1986.

Atatürk'ün Millî Dış Politikası, Cilt II, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1981.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1986.

BARLAS, Dilek, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Cilt II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1986, s.833-839.

Düstur, 3. Tertip, C.15, Başvekalet Matbaası, Ankara 1934.

GÖNLÜBOL, Mehmet, vd., **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1965)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara 1989.

IRMAK, Sadi, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C III, S 9, Temmuz 1987.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

SOYSAL, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/balkan-antanti/?pdf=3764> adresinden erişilmiştir